

ЦИВІНСЬКИЙ О. І.,
старший детектив – керівник третього
відділу детективів
(Другий підрозділ детективів Головного
підрозділу детективів Національного
антикорупційного бюро України)

УДК 343.71

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.5.34>

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Статтю призначено визначенню предмета кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 КК України. В ній проаналізовано відображені в науковій літературі підходи щодо трактування такого предмета, правові позиції Верховного Суду із цього питання, і на їх основі зроблені певні авторські висновки. Звертається увага на трьох проблемних аспектах: тлумаченні змісту понять «майно, яке було ввірене особі» та «майно, що перебувало у віданні особи» і їх розмежуванні; визначенні предмета привласнення і розтрата чужого майна шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем; визначенні предмета заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

Встановлено, що ввіреним слід вважати майно, яке було передано особі у володіння чи користування, та яке перебувало під повним фізичним контролем такої особи. Таким, що перебувало у віданні слід розуміти чуже майно, яке не перебуває під фізичним контролем особи і щодо якого вона наділена певною правомочністю управління та розпорядження. Доведено, що майно може ввірятися чи передаватися у відання та на основі правочину чи у зв'язку із виконанням трудових обов'язків, а такий правочин, може мати як письмову, так і усну форму, якщо останнє не заборонено законодавством.

Обґрунтовано, що предметом привласнення та розтрата чужого майна шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК України) виступає виключно майно, яке було ввірене особі чи перебувало у її віданні.

Визначено, що предметом заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем є майно, яке ввірене чи перебуває у віданні підлеглих осіб.

Запропоновано удосконалення положень ст. 191 КК України шляхом вживання замість словосполучень «майно, яке було ввірене особі» та «майно, що перебувало у віданні особи» термінів «довірене майно» та майно, що перебувало під управлінням особи.

Ключові слова: майно, яке було ввірене особі; майно, що перебувало у віданні особи; привласнення майна; розтрата майна; заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

Tsyvynskyi O. I. The main aspects of defining the object of appropriation, embezzlement of property or its acquisition by the abuse of official position

The article is intended to define the subject of criminal offenses provided in Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine. It analyzes the approaches to the interpretation of such a subject reflected in the scientific literature, the legal positions of the Supreme Court on

this issue. Certain author's conclusions are drawn based on the analyses of the approaches. Attention is paid to three problematic aspects: interpretation of the meaning of the concepts "property entrusted to a person" and "property given to a person" and their distinction; determining the subject of appropriation and embezzlement of someone else's property by official's abuse of his official position; defining the subject of acquisition of someone else's property by official's abuse of official position.

It is established that the property that was transferred to a person for possession or use, and which was under the full physical control of such a person, should be considered "entrusted". Property that was "given to a person" should be understood as someone else's property, which is not under the physical control of a person and in respect of which he/she is endowed with a certain authority of management and disposal. It is proven that property can be entrusted or transferred on the basis of a deed or in connection with the performance of labor duties, and such a deed can have both a written and an oral form, if the latter is not prohibited by law.

It is substantiated that the subject of appropriation and embezzlement of someone else's property by an official's abuse of his official position (part 2 of Article 191 of the Criminal Code of Ukraine) is exclusively property that was entrusted to a person or was given to this person.

It is determined that the subject of appropriation of someone else's property by an official's abuse of his official position is property entrusted to or in the custody of subordinates.

It is proposed to improve the provisions of Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine by using the terms "entrusted property" and property under the control of a person instead of the phrases "property that was entrusted to a person" and "property that was given to a person".

Key words: *property that was entrusted to a person; property that was given to a person; appropriation of property; embezzlement of property; acquisition of someone else's property by an official's abuse of his/her official position.*

Вступ. Як свідчать статистичні дані, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем є доволі поширеним видом кримінального правопорушення. Водночас, аналіз судової практики у відповідних справах демонструє чимало проблем, значна частина яких, прямо або опосередковано, пов'язана із визначенням предмета відповідного кримінального правопорушення. У ч. 1 ст. 191 КК України мова іде про майно, яке було ввірене, та майно, що перебувало у віданні особи. Щодо трактування змісту цих понять, а особливо, щодо їх розмежування, ні в науці, ні у правозастосовній практиці немає цілковитої єдності, і це становить перший аспект порушеної проблематики. Другий ж аспект викликаний тим, що у ч. 2 ст. 191 КК України, яка встановлює відповідальність за привласнення і розтрату чужого майна шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, немає вказівки на предмет кримінального правопорушення. Як наслідок, в одних випадках, предмет розглядають як аналогічний передбаченому в частині першій, а в інших – більш широко. Третій аспект порушеної проблематики пов'язаний із тим, що окремою формою вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України виступає заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, як альтернатива привласнення чи розтрата, предмет якого, попри те, що не визначений законодавчо, в наукових джерелах розглянутий вкрай мало.

Теоретичну основу цієї статті становить аналіз публікацій Ю.П. Дзюби, Л.В. Дорош, О.О. Книженко, М.І. Мельника, В.О. Навроцького, М.І. Панова, А.В. Савченка, М.В. Саприкіної, О.В. Смагляка, О.А. Слабченка, Ю.Л. Шуляка, Н.М. Ярмиш.

Метою статті є визначення змісту предмета складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем».

Результати дослідження. Здійснюючи тлумачення положень ст. 191 КК України Пленум Верховного Суду України свого часу дійшов до висновку, що предметом привласнення та розтрати є лише те чуже майно, що знаходилося в особі на законних підставах і стосовно якого вона здійснювала повноваження щодо розпорядження, управління, доставки, використання або зберігання тощо [1]. Наведені міркування не внесли достатньої ясності у розуміння предмета відповідного кримінального правопорушення. Як слушно відзначила Н.М. Ярмиш, наведені Пленумом приклади є неоднорідними і такими, що не дають змоги узагальнити їх, сформулювати правило, якому всі вони були б підпорядковані [2]. Так само поняття ввіреного майна та майна, що перебуває у віданні особи, здебільшого, характеризуються й на сторінках наукової літератури.

Водночас є й певні узагальнюючі визначення понять такого майна. В.О. Навроцький пише, що ввіреним або переданим особі у відання майном є таке, що фактично перебуває під контролем цієї особи, яким вона володіє [3, с. 21]. Такий підхід автора виглядає дещо обмеженим. О. Книженко цілком слушно відзначає, що різниця ввіреного майна від такого, що перебуває у віданні, полягає в тому, що в першому випадку, особа ним фактично володіє, а в другому – може фактично ним і не володіти [4]. Семантично термін «відання» й справді не обмежується володінням. М.І. Мельник ще вужче характеризує предмет аналізованого кримінального правопорушення, обмежуючись лише майном, що знаходилося у правомірному володінні винного, щодо якого той був наділений правомочністю розпорядження, управління, доставки або зберігання такого майна [5, с. 598]. Особливий правовий статус майна, яке є предметом даного кримінального правопорушення, Л.В. Дорош вбачає в тому, що особа має стосовно нього повноваження оперативного-господарського характеру, розуміючи під такими повноваженнями щодо визначення порядку використання майна, передачі іншим установам чи організаціям, розпорядження майном [6, с. 29]. Отже під ввіреним майном та майном, переданим у відання, авторка розуміє майно, що знаходиться під управлінням особи, або яким вона має право розпоряджатися. Зазначу, що повноваження з управління та розпорядження майном юридичної особи визначають особу як службову (за ознакою виконання адміністративно-господарських функцій), а відтак описаний підхід авторки не лише істотно обмежує коло предметів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України, а ще й фактично мінімізує застосування частини першої цієї статті, залишаючи в її межах лише непоширені випадки законного управління чи розпорядження майном фізичної особи поза статусом службової особи (наприклад, у випадку встановлення опіки чи оформлення доручення щодо вчинення юридичних дій з майном).

Н.М. Ярмиш відстоює позицію, що предметом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 191 КК України є майно, з приводу якого особа може вступати у правовідносини [2]. Якщо авторка має на увазі вступ у правовідносини з третіми особами, то такий підхід, як видається, теж звужує зміст відповідного поняття. В іншій праці авторка пише, що ввірене майно характеризується перебування безпосередньо при особі і наділенням такої особи правом особисто передавати це майно іншим людям [7]. Слово «ввірене» в українській мові має значно ширший зміст [9, с. 115]. Згідно його лексичного значення, воно не обов'язково має бути при особі, видається достатнім, щоб воно передавалося під контроль особи. Не охоплюється ним і право передачі майна іншим особам чи вступу з ними у схожі правовідносини.

При визначенні змісту поняття ввіреного майна, вочевидь, слід виходити із положень цивільного законодавства про речові права на чуже майно, які включають і право володіння, і право користування майном. З такої позиції ввіреним є майно, передане власником чи іншою уповноваженою ним особою відповідно до вимог ЦК України у володіння чи користування. При цьому володіння розглядається як фактичне панування над річчю, а користування – як одержання корисних властивостей речі для задоволення потреб.

Водночас цілком слушним є зауваження О. Книженко з приводу необхідності відмежування ввіреного майна і майна, наданого для здійснення певного виду діяльності. Критерієм такого відмежування авторка вважає безпосередній контроль власника за річчю,

констатуючи, що за наявності такого контролю дії особи, яка заволоділа майном, мають кваліфікуватися за ст. 185 КК України [4].

Більш складним є трактування майна, що перебуває у віданні. О.А. Слабченко пише, що суб'єктом привласнення майна, що перебуває у віданні може бути виключно матеріально відповідальна особа, яка уповноважена на оперативне управління майном [10]. Водночас право оперативного управління, за українським законодавством, має конкретний вузький зміст. Згідно ст. 137 ГК України – це речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником чи уповноваженим ним органом для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених цим Кодексом та іншими законами, а також власником майна (уповноваженим ним органом) [11]. Тому визначення поняття майна, що перебуває у віданні лише через категорію права оперативного управління, некоректне. Як мінімум, мова має йти ще й про право господарського відання, що є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених законом Ст. 136 ГК України) [11]. Однак дані поняття все ж за характером є господарсько-правовими, і більш акцентовані на відносинах власника майна та суб'єкта господарювання, а не конкретної особи.

Н.М. Ярмиш з приводу поняття особи у віданні якої перебуває майно пише, що «мається на увазі особа, яка безпосередньо з майном не «контактує», але має можливість впливати на його «рух» у певному напрямку через інших осіб» [7]. По-суті мова іде про майно, щодо якого особа має права з управління та розпорядження. Подібно В.А. Олексієнко та Л.О. Мостепанюк пишуть, що під майном, яке перебуває у віданні особи, слід розуміти майно, передане власником чи уповноваженим ним суб'єктом на умовах наділення особи певним обсягом прав володіння, користування та розпорядження цим майном, що забезпечує можливість оперативного управління ним для досягнення певної мети, визначеної власником або без такої, але на визначених договором чи законодавством умовах. Критерій розмежування ввіреного майна від майна, що передане у відання, науковці вбачають у характері правовідносин між власником і особою: у першому випадку це відносини з фактичною можливістю володіння, а в другому – відносини з наявністю певного обсягу правомочностей власності щодо майна [12]. Такий підхід до визначення поняття майна, що перебуває у віданні, та його відмежування від поняття ввіреного майна, видається більш вдалим.

З приводу підстав набуття майном статусу ввіреного чи такого, що перебуває у віданні, в науковій літературі теж є різні думки. За визначенням М.І. Мельника, правомочність щодо майна може обумовлюватись службовими обов'язками, договірними відносинами або спеціальним дорученням, і може виникати як у осіб, що перебувають в трудових відносинах із підприємством, установою чи організацією, так і інших (приватних) осіб, яким власник майна відповідно до закону передає певні повноваження щодо розпорядження, управління, доставки чи зберігання майна на підставі угод підряду, найму, оренди, комісії, прокату, перевезення, зберігання [5, с. 598]. На думку М.І. Панова та Ю.П. Дзюби, юридичною підставою необхідного в ст. 191 КК України відношення особи до майна є цивільно-правові відносини, договірні відносини, спеціальне доручення, службові повноваження [13, с. 201]. Більш вузьке бачення щодо цього питання в О.А. Слабченка. Автор робить висновок, що таке майно на законних підставах і в передбаченому законом порядку передається для володіння та/або користування, розпорядження в межах цивільно-правової угоди [10]. Тим самим автор обмежує предмет відповідного складу кримінального правопорушення майном, переданим за угодою, причому відзначає, що наявність статусу матеріально відповідальної особи не обов'язкова.

Дещо іншими є висновки В.О. Навроцького та О.В. Смаглюка. Останній пише: «у результаті довірчих відносин майно може бути передано однією особою іншій, по-перше, на підставі документу (наприклад, договір підряду, оренди, комісії, прокату, схову тощо), тобто бути ввіреним або знаходитись у віданні останньої, по-друге, без документу, у такому

випадку майно не є ввіреном, а лише «довіреном» особі» [14]. У таких документах, зі слів В.О. Навроцького, мають бути визначені кількісні та якісні характеристики майна, його вартість, повноваження особи щодо такого майна [3, с. 21]. З однієї сторони, доказування факту ввірення майна чи передачі його у відання, за відсутності відповідного документу, буде надзвичайно складним, проте з іншого боку, з позиції цивільного права, немає жодної різниці в якій формі укладена угода, якщо вона є дійсною. Однак у випадках передачі майна у відання певне документальне підтвердження все ж має бути.

На підставі сказаного вище висновкую, що майно може ввірятися чи передаватися у відання на підставі правочину (в тому числі й доручення), при чому як в письмовій, так і в усній формі, якщо останнє не заборонено законом. Вочевидь слід погодитись також і з тими авторами, які вважають такою підставою є виконання службових обов'язків, однак з огляду на вже висловлені міркування вважаю, що ввіратися майно може у зв'язку із виконанням будь-яких трудових обов'язків.

2. У ч. 1 ст. 191 КК України предмет визначений як майно, яке було ввірене особі чи перебувало в її віданні. Своєю чергою у другій частині цієї статті, яка й встановлює відповідальність за відповідні дії саме шляхом зловживання службовим становищем, мова йде про привласнення, розтрату або заволодіння чужим майном, без будь-яких уточнень щодо статусу цього майна.

Розглядаючи справу в касаційній інстанції Верховний Суд зазначив, що специфіка привласнення та розтрати чужого майна шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем полягає у тому, що майно, яким винний заволодіває, не ввірене йому, не перебуває у його безпосередньому віданні, але внаслідок службового становища суб'єкт злочину має право оперативного управління цим майном [15].

Така позиція проглядається й у висновках науковців. О.А. Слабченко пише: «коли майно лише ввірене особі (виключно для використання в роботі, його обслуговування, доставки тощо)..., кваліфікація діянь винного за ч. 2 ст. 191 КК України виключається» [10]. Л.В. Дорош відзначає, що «суб'єктом привласнення і розтрати може бути як службова, так і не службова особа, якій майно ввірене або перебуває у її віданні» [6], і тим самим допускає можливість вчинення службовою особою привласнення чи розтрати не лише ввіреного чи такого, що перебуває у віданні майна.

Протилежну позицію займає В.О. Навроцький, вважаючи відсутність у ч. 2 ст. 191 КК України вказівки на привласнення саме ввіреного службовій особі майна чи майна, переданого їй у відання недоліками законодавчої техніки [3, с. 23]. Ще далі в цьому напрямі пішла Н.М. Ярмиш, зробивши висновок, що особою, у віданні якої перебуває майно, може бути лише службова особа, а відтак таке майно може бути предметом лише ч. 2 ст. 191 КК України [7].

Кожна з авторських позицій, звісно, має свої аргументи, а відтак не може бути відкинута як абсолютно неправильна. Водночас вирішення проблеми має бути єдиним. Схилиюся до думки, що предметом привласнення чи розтрати чужого майна шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем теж є виключно ввірене майно та майно, що перебуває у віданні особи. Аргументом на користь такої позиції є те, що у ч. 2 ст. 191 КК України передбачено окрему форму вчинення відповідного кримінального правопорушення – заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, яка чимось має відрізнятися від привласнення та розтрати, а тією різницею може бути лише предмет та зміст правомочностей особи щодо нього. Застосування ж протилежного підходу зробить таку форму вчинення кримінального правопорушення непотрібною.

3. Як впливає зі зроблених вище висновків, предметом заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем може бути виключно майно, яке не ввірено винному та не перебуває у його віданні. Таке майно, за визначенням В.О. Навроцького, фізично не відокремлене від майна власника [3, с. 24].

Водночас слід з'ясувати, чи повинно таке майно все ж характеризуватися певними додатковими ознаками. За визначенням Л.В. Дорош заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем вчиняється щодо майна, яке перебуває в оперативному управлінні цієї службової особи, під яким авторка розуміє майно, що ввірене або перебуває у віданні інших осіб, які є підлеглими даної службової особи [6]. На думку А.В. Савченка та Ю.Л. Шуляка, особа, при цьому, має бути наділена правом оперативно-господарського управління майном, вирішуючи питання про користування та управління ним, розпоряджаючись таким майном як уповноважена власником особа [16, с. 437]. На наявність певних повноважень щодо майна внаслідок службового становища вказують М.І. Панов та Ю.П. Дзюба, М.В. Саприкіна. [13, с. 201; 17]. Такий же підхід є й у практиці Верховного Суду. [15, 18].

В.О. Навроцький відзначає, що хоч у КК України і нема прямої вказівки на те, що винний має бути наділений спеціальними службовими повноваженнями щодо майна, яким він заволодіває, однак це впливає з того, що посягання здійснюється шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, а службове зловживання – це завжди вчинення тих дій, які винний може вчиняти, виходячи зі свого статусу і повноважень. На основі таких міркувань автор робить висновок, що посягання щодо майна, яке не перебуває у сфері службового відання, не охоплюється ч.2 ст.191,а становить інше кримінальне правопорушення [3, с. 22].

Натомість М.І. Мельник пише, що предметом заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем є як майно, щодо якого в силу своєї посади особа наділена правомочністю управління чи розпорядження через інших осіб, так і майно, стосовно якого ані сам винний ані його підлегли не були наділені правомочністю [5, с. 599].

Цілком приймаючи обґрунтування, наведені професором Навроцьким, роблю висновок, що предметом заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем може бути виключно майно, на яке поширюються повноваження винного. Як відомо, службова особа може бути наділена трьома видами повноважень: що впливають із виконання функцій представника влади чи місцевого самоврядування, організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій. Останні полягають в управлінні та розпорядженні чужим майном, а відтак охоплюють повноваження щодо майна, яке перебуває у віданні, яке є предметом привласнення та розтрати. Виконання функцій представника влади чи місцевого самоврядування вирізняється правом ставити вимоги та приймати рішення, обов'язкові для виконання широкого кола непідпорядкованих осіб. Вочевидь реалізація такого права для заволодіння чужим майном малоімовірна. Таким чином залишається виконання організаційно-розпорядчих функцій, що полягають в управлінні трудовим колективом. Отже предметом заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем може виступати лише майно, яке ввірене чи перебуває у віданні підлеглих осіб.

4. На сторінках наукової літератури можна зустріти критику термінологічного позначення предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України. Зокрема О. Книженко стверджує, що на сьогодні словосполучення «ввірене майно» та «майно, що перебуває у віданні особи», не відображають сучасних економічних відносин [4]. Не заглиблюючись у зміст економічних відносин, можна констатувати, що відповідні терміни є складними для тлумачення, що було продемонстровано вище, і тим самим створюють чимало правозастосовних проблем. Варто відмітити, що законодавство європейських держав, при конструюванні відповідних норм, використовує поняття «довірене майно» та «майно, що перебуває під управлінням особи». Видається, що такі терміни будуть більш зрозумілі для суб'єктів правозастосування.

Висновки. Отже предметом привласнення та розтрати чужого майна, передбаченого ч. ч. 1, 2 ст. 191 КК України є ввірене майно та майно, що перебуває у віданні особи. При цьому ввіреним є майно, передане особі у володіння чи користування згідно правочину або

у зв'язку із виконанням трудових обов'язків, і яке перебуває під контролем останньої. Таким, що перебуває у віданні є чуже майно, яке не перебуває під фізичним контролем особи і щодо якого в особа наділена певною правомочністю управління та розпорядження. Предметом заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем є майно, яке ввірене чи перебуває у віданні підлеглих осіб.

Зважаючи на проблемність визначення предмету привласнення та розтрати, пропонується у ч. 1 ст. 191 КК України словосполучення «майна, яке було ввірене особі чи перебувало в її віданні» замінити на «довіреного майна», а частину другу цієї статті сформулювати у вигляді: «привласнення або розтрата довіреного майна чи майна, що перебувало під управлінням особи, або заволодіння чужим майном, вчинені шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем».

Список використаних джерел:

1. Про судову практику у справах про злочини проти власності. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 10 від 6 листопада 2009 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#top> (дата звернення – 27.07.2021).
2. Ярмиш Н.М. Проблеми застосування статті 191 Кримінального кодексу України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем». Протидія злочинності: теорія та практика: збірник матеріалів VI Міжвузівської науково-практичної конференції студентів (курсантів), аспірантів та молодих вчених. С. 32-35.
3. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування. / За ред. М.І. Хавронюка. Київ, 2019. 464 с.
4. Книженко О. Проблеми кваліфікації привласнення чи розтрати чужого майна особою, якій це майно було ввірено, чи перебувало в її віданні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3. С. 82-89. [с. 86]
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 10-те вид., перероб та допов. За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ, 2018. 1360 с.
6. Дорош Л.В. Щодо ефективності застосування законодавства про кримінальну відповідальність за привласнення, розтрата майна або заволодінні ним шляхом зловживання службовим становищем. Питання боротьби зі злочинністю. Збірник наукових праць. 2008. Вип. 16. С. 27-35.
7. Ярмиш Н.М. Визначення суб'єкта привласнення чи розкрадання чужого майна. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4 (37). С. 69-76.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь, 2005. 1728 с. [с. 115]
9. Слабченко О.А. Характеристик суб'єкта злочину, передбаченого ст. 191 КК України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 3. С. 272-275. [с. 273]
10. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення – 29.07.2021).
11. Олексієнко В.А. Особливості кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 191 Кримінального кодексу України. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/17708/1/_%D0%97%D0%91%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F_2020_%D0%A7.2_pdf_p86-88.pdf (дата звернення – 27.07.2021).
12. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид. перероб і допов. Харків, 2020. 768 с. [с. 201]
13. Смаглюк О.В. До питання про відмежування шахрайства від привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/3494/1/%D0%A1%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D1%8E%D0%BA%20%D0%9E.%D0%92.%2C.pdf> (дата звернення – 27.05.2021).

14. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 456/1181/15-к від 28 лютого 2019 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80181431> (дата звернення -- 25.06.2021).

15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ, 2016. 1064 с. [с. 437]

16. Саприкіна М.В. Про деякі спірні питання кваліфікації злочинів, передбачених ст. 191 КК України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 4. С. 130-137.

17. Ухвала колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 0912/1638/12 від 23 серпня 2018 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76207261> (дата звернення -- 25.06.2021).

